

Tasarım Beceri Atölyelerinin Roman Çocukların Eğitimine Katkıları: Edirne Örneği

Tülay TEKİN YILMAZ¹, Muhammed TAĞ², Önder ARPACI³,
Fatma SOYDEMİR⁴, Gökhan ILGAZ⁵

Öz

Roman çalışmaları, Roman topluluklarının ortak sorunlarından bahsetmektedir. Bu sorunlar; Romanların yoksullukları, toplumsal dışlanmışlıkları ve temel insan haklarından mahrum kalmaları şeklinde sıralanabilir. Bu araştırmada ise Romanların dezavantajlı oldukları alanların başında gelen eğitim meselesi üzerinde durulmaktadır. Araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığının 2023 Vizyonu kapsamında kurduğu Tasarım-Beceri Atölyelerinin Edirne il merkezinde çoğunlukla Roman çocukların devam ettiği okullarda devam ve başarı oranlarında bir artışa ve dolaylı olarak Edirne ili merkez okulları arasındaki farklılıkların azaltılmasına yardımcı olup olmadığını anlamaktır. Eğitim meselesi sadece eğitim bilimlerimizin değil aynı zamanda sosyolojinin de alanına girmektedir. Özellikle dezavantajlı grupların eğitiminin sosyolojik boyutlarının anlaşılması amacıyla bu çalışmada sosyolojik bir perspektif kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Tasarım Beceri Atölyeleri
dezavantajlılık
Roman öğrenciler

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 04.10.2021

Kabul Tarihi: 20.01.2022

Doi:
10.20304/humanitas.1004303

The Benefits of Design Skills Workshops for the Education of Romany Children: The Example of Edirne

Abstract

Studies conducted on the Romanies mention problems common to Romany communities. These problems can be listed as poverty of the Romanies, social exclusion and deprivation of basic human rights. In this study, however, education problem, which is the most important of the areas in which the Romanies are disadvantaged, is discussed. The aim of the study is to understand whether or not the Design Skills Workshops, which were established within the scope of the National Education Ministry's 2023 Vision, help to increase attendance and achievement at schools attended mainly by Romany children in Edirne city centre and indirectly, to reduce differences between city centre schools in Edirne. A sociological perspective was used in this study because the issue of education is not only in the field of educational sciences but also in sociology. Hence, it is important to understand sociological dimensions of the education of disadvantaged groups.

Keywords

The Benefits of Design Skills
Workshops
disadvantageousness
Romany students

About Article

Received: 04.10.2021

Accepted: 20.01.2022

Doi:
10.20304/humanitas.1004303

¹ Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Edirne/Türkiye, tulaytekinyilmaz@trakya.edu.tr. ORCID: 0000-0002-9828-1730

² Arş. Gör., Trakya Üniversitesi, Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Edirne/Türkiye, muhammedtag@trakya.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0493-1481

³ Bağımsız Bilim İnsanı, Edirne/Türkiye, dronder50@gmail.com. ORCID: 0000-0002-6361-5913

⁴ Bağımsız Bilim İnsanı, Edirne/Türkiye, fsoydemir90@gmail.com. ORCID: 0000-0002-5168-8605

⁵ Doç. Dr. Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Edirne/Türkiye, gokhani@trakya.edu.tr. ORCID: 0000-0001-8988-5279

Giriş

Milli Eğitim Bakanlığı (2018) 2023 vizyonunda; öğrenciyi bütün olarak ele alan bir yaklaşım içerisinde kalındığı ve bu yaklaşıma paralel olarak da öğrencilere tüm dünyada 21. yüzyıl becerileri adı altında toplanan yaratıcılık, iletişim, takım çalışması, eleştirel düşünce gibi “yumuşak beceriler”in kazandırılmasının amaçlandığı belirtilmektedir. Bu türden kazanımların elde edilebilmesi için tüm kademelerde zorunlu ve teorik ders saatleri ve çeşitlerinde bir azaltılmaya gidilerek; uygulama etkinliklerine gereken zamanın ayrılması sağlanmaktadır. “Böylece çocuklar soru çözme, konu anlatımı gibi bir eğitim anlayışından üretimi, yapmayı, etkileşimi, derinleşmeyi öne çıkaran bir müfredat anlayışına yöneleceklerdir” (MEB, 2018, s. 25). Burada önemli olan nokta bu yeni programda öğrencilerin düşünmeye, tasarlamaya ve üretmeye zaman ayırmalarının ve bir ortaya çıkarma sürecini yaşamalarının hedeflenmesidir. Bu yaklaşımdan hareketle 2023 vizyonu kapsamında öğretimin tüm kademelerinde, çocukların sahip oldukları yeteneklere uygun becerilerin kazandırılabilmesi için okullarda “Tasarım-Beceri Atölyeleri” kurulması amaçlanmıştır. Bu atölyeler öğrencilere problem çözme, üretkenlik, eleştirel düşünme, takım çalışması, çoklu okuryazarlık gibi günümüz dünyasında önemli işlevleri olan becerileri kazandırmak için düzenlenmişlerdir. Burada önemli olan husus öğrencilerin kendisini, çevresini ve meslekleri; tasarlayarak, üreterek ve uygulayarak tanınmasıdır (MEB, 2018, s. 25). 2023 vizyonunun önemli bir diğer özelliği ise okullar arası başarı farkı ya da nitelik farkının ortadan kaldırılmasına yönelik bir yaklaşıma sahip olmasıdır. Buradaki amaç okullar arası başarı farklarının azaltılmasına yönelik uygulamalarla dezavantajlı bölgelerde bulunan okulların niteliğinin artırılmasıdır. Okullar arasındaki nitelik farkı “her çocuğu değerli gören” bir bakış açısıyla; çocukların ilgi yetenek ve mizaç farklılığına uygun bir şekilde kişiselleştirilmiş, onların merakını tetikleyerek, tutku ve cesaretini açığa çıkaran, deneyimi ve bütünsel gelişimi ön planda tutan, esnek, modüler ve derinleşmeye olanak sağlayan 3 yıllık somut hedefler ile kapatılacaktır. Bu noktada Tasarım Beceri Atölyeleri söz konusu başarı ve nitelik farkını kapatacak olan somut uygulamalardan birisidir. Böylece bu atölyeler öğrencilerin yeteneklerini, ilgilerini, bilgilerini hayata geçirerek aynı zamanda kendilerini tanımalarına ve potansiyellerinin farkına varmalarına da olanak sağlayacaktır (MEB, 2018, s. 129-130).

Bu çalışmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığının 2023 Vizyonu kapsamında kurduğu Tasarım Beceri Atölyelerinin Edirne İlinde bulunan ve yoğunluklu olarak Roman çocukların devam ettiği okullarda, okul devam ve başarı oranlarında bir artışa ve dolaylı olarak Edirne İli okulları arasındaki farklılıkların ortadan kalkmasına yardımcı olup olmadığını sosyolojik bir

perspektifle anlamaya çalışmaktır. Roman öğrencilerin okullaşma oranlarının arttırılmasına yönelik umut vadeden bir uygulama olarak Tasarım Beceri Atölyelerinin amaçlanan hedeflere ulaşmada ne kadar başarılı olduğunu anlamaya gayret eden ilk çalışma olması nedeniyle önem arz etmektedir. Söz konusu atölyelerle ilgili, henüz yeni bir uygulama olması nedeniyle, alan yazında sınırlı sayıda makale bulunmaktadır. Konuyla ilgili öğretmenlerin ve idarecilerin değerlendirmelerine dayanan ve eğitim alanında yapılmış bu çalışmalar bizlere sahadan oldukça önemli veriler aktarmaktadırlar (Güleş & Kılınç, 2020; Çakmak & Türkcan, 2019; Gündoğan & Can, 2020; Akıllı ve ark., 2020; Öztürk, 2019). Eldeki bu makalede de konuyla ilgili yapılmış diğer çalışmalarla benzer bir şekilde idareci görüşlerine başvurulmuş olsa da onlardan farklı olarak Tasarım Beceri Atölyelerinin dezavantajlı konumdaki öğrenciler üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Bunun yanı sıra bu makale meseleyi sadece eğitim alanının meselesi olmaktan çıkarmakta konuya sosyolojik bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu nedenle daha önce de söylendiği üzere bu çalışma bir ilk olma özelliği nedeniyle alan yazına önemli bir katkı sunma potansiyeline sahiptir.

Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak tanımlayabileceğimiz bu araştırmanın verileri Edirne İlinde Tasarım Beceri Atölyelerinin bulunduğu ve Roman öğrencilerin devam ettikleri sekiz adet ortaokul ve dört adet ilkokulun müdürleriyle yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla elde edilmiştir. Buna göre sahada görüşülen okul müdürlerinin sorulara vermiş oldukları cevaplar doğrudan alıntılanarak ve müdürlerin hazırladıkları raporlardan faydalanılarak araştırmanın bulgular kısmı oluşturulmuştur. Çalışmanın bulgular kısmına geçmeden önce Roman öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha dezavantajlı durumda olduklarını gösterebilmek ve bu öğrencilerin dezavantajlılık durumlarından kaynaklı farklılıklarının anlaşılmasını sağlayabilmek adına kısa da olsa bir bölüm yazma zorunluluğu hissedilmiştir.

Eğitimde Dezavantajlı Grup Olarak Roman Öğrenciler

Adrese dayalı eğitim sistemi bir okula devam eden öğrencilerin homojen gruplardan oluşmasına neden olmuş, bu durum da beraberinde okullar arasında hiyerarşik bir sıralama doğurmuştur. Böylece diğer pek çok yerde olduğu gibi Edirne’de de Roman öğrencilerin devam ettiği okullar, özellikle başarı oranlarının çok düşük olması sebebiyle, dezavantajlı okullar olarak görülmektedir. Bu okullara devam eden öğrencilerin akademik başarısızlığının nedenleri olarak sıralanabilecek pek çok sosyolojik değişken bulunmaktadır. Özbaş (2018) kentlerin ya da sosyal yaşam alanlarının çevrelerinde yaşadıklarından dolayı merkezin sahip olduğu alt ve üst yapı hizmetlerinden gereği gibi yararlanamayan öğrencileri genel olarak dezavantajlı

öğrenci olarak tanımlamaktadır. Bu öğrencilerin üyesi oldukları gruplar toplumun geri kalanından farklı olarak sosyal, ekonomik, politik, kültürel, eğitsel, bireysel vb. pek çok yoğun imkânsızlık ve olumsuzluk içerisinde hayatlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar. Seban ve Perdeci (2016) bu öğrencileri sosyal ve ekonomik olarak sınırlılıkları bulunan; boşanmış veya şiddet olaylarının yaşandığı ailelerde büyüyen; suç oranının ve yoksulluğun yüksek olduğu bir çevrede sosyalleşen, göçmen ya da azınlık konumunda bulunan risk altındaki öğrenciler olarak tanımlamaktadır. Çocukların risk altında olmasına neden olan dezavantajlar onların devamlı bir şekilde düşük akademik performans sergilemelerine, sosyal olarak okula adapte olmakta zorlanmalarına ve genellikle okulu bırakma veya okuldan atılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Gezgin (2016) de benzer bir şekilde bir kişinin mensubu olduğu grubun okul hayatında göstereceği performansı belirlediğini söylemekte ve hatta bir adım daha ileri giderek bu durumun bir öğrencinin okul hayatının olup olmayacağını bile belirleyeceğini vurgulamaktadır. Bu noktada öğrencilerin dezavantajlılık durumlarına neden olan pek çok unsura etnik kökeni de eklemek gerekmektedir. Duncan ve Magnuson (2005) ırksal ve etnik farklılıkların, çocukların karşılaştıkları toplam zorluk sayısını arttırdığını söylerken; Siyah ve İspanyol çocukların büyük çoğunluğunun beyaz çocuklardan daha fazla sayıda zorlukla birlikte yaşamlarını sürdürdüklerini ve bu gerçeğin de bu çocukların okul hayatlarını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedirler. Burada etnik kökeni ve yukarıda sıralanan diğer dezavantajlılık durumlarının tamamını kapsayan bir olgu olarak toplumsal köken kavramına da değinmek gerekmektedir. Bourdieu ve Passeron (2019) bir kişinin maddi imkânlarının, gündelik yaşam pratiğinin, tüketim alışkanlıklarının ve bağımlılık eğiliminin toplumsal kökene bağlı olduğunu ve bu özelliklerin aynı zamanda toplumsal kökenin etkilerini sürdürdüğünü söylemektedir. Bunların yanı sıra toplumsal köken farklı yaşam, çalışma koşulları ve başarı şansını belirlemekte ve öğrenci deneyimlerinin tamamında en etkili faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahraman ve Arıkan (2011) ise toplumsal köken kavramının kişinin anne-babasının eğitim durumu, mesleği ve doğum yerleri ile ilgili olduğunu belirtirken ebeveynlerin eğitim durumları, gelir ve sosyal konumu arttıkça çocuğa sağlanan eğitim imkânlarının da arttığının altını çizmektedir.

Meseleyi Roman çocuklar üzerinden ele alacak olursak Roman çocukların eğitim hayatında dezavantajlı konumda olduğunu ve bu dezavantajlılığı yaratan toplumsal nedenleri etraflıca tartışan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Balkız & Göktepe, 2004; Genç ve ark., 2015; Genç & Ustabaşı Gündüz, 2015; Gezgin, 2016; Koyun & Çiçekoğlu, 2010; Kumcağız ve ark., 2018; Mercan Uzun & Bütün, 2015; Öksüz ve ark., 2018; Tor, 2017). Hepsine burada

değirmek mümkün olmayacağından konuyla ilgili birkaç çalışmadan bahsetmek yerinde olacaktır. Diktaş, Deniz ve Balcıoğlu (2016) Uşakta yaşayan Roman çocukların eğitim sistemi içerisindeki sorunları üzerine yaptıkları çalışmalarında bu öğrencilerin eğitim sisteminde dezavantajlı durumda olduklarının altını çizmektedirler. Bu dezavantajlılık durumunu oluşturan nedenler ise önyargı, ekonomik yetersizlikler, kalabalık bir aile ortamı ve bu nedenle de çocuğun ders çalışacak kendisine ait bir alanın olmaması, ailelerin çocukların dersleri ve eğitim süreçleriyle ilgilenememesi ve rol model eksikliği olarak sıralanmıştır. Aksoy ve Özkan (2015) da Kırklareli merkezde okul öncesi çocuklarla yaptıkları çalışmalarında benzer bir şekilde Roman çocukların dezavantajlı bir topluluğun üyesi olduklarını yinelemektedirler. Dezavantajlılık nedeniyle zor bir hayat sürüyor olmaları ise onların bilişsel ve sosyal gelişimlerini etkilemekte ve okul başarılarının düşük olmasına neden olmaktadır. Onlara göre çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerini içinde buldukları kültürel ve toplumsal özelliklerden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü çocuğun yaşamını sürdürdüğü yakın çevresi, bu çevreden edindiği kültür ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi çocuğu etkileyen uyaranların çeşitliliğini ve mahiyetini belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında dezavantajlı konumdaki çocuklar, genellikle bilişsel gelişim örüntülerinde ve sosyal gelişim alanlarında daha yavaş ilerlemektedirler. Roman öğrencilerin dezavantajlı durumlarını yaratan tüm bu etkenlere sosyal dışlanmayı da eklemek gerekebilir. Özateşler (2016) Romanlar için “miras söylemler”den bahseder. Bu söylemlerin içinde çok sayıda pejoratif anlam yüklüdür ve bu yaftalanma beraberinde dışlanmayı da getirmektedir. Öncelikle ekonomik dışlanma ve ardından da mekânsal dışlanma şeklinde devam eden bu süreç eğitim de içine alacak şekilde genişlemektedir. Ancak Romanların sosyal dışlanmaya maruz kalmaları daha farklı çalışmaların konusu olması ve eldeki bu çalışmanın sınırlarını aşması sebebiyle detaylı bir şekilde ele alınmamıştır.

Buradan anlaşılacağı üzere Roman çocukların ebeveynlerinin eğitim ve gelir düzeylerinin çok düşük olması onların eğitim süreçlerindeki konumunu olumsuz anlamda etkilemektedir. Çocukların ailede öğrendiği dilin niteliği, kullanılan sözcük sayısı, aile tarafından çocuğa sunulan imkânlar, aileden edinilen görgü, ebeveynlerin okul süreçlerini takip edecek, yönetecek ve bu süreçler içerisinde çocuğu yönlendirecek birikim ve becerisinin olmaması gibi eğitim hayatını belirleyen unsurların ana kaynağı toplumsal kökene dayanmaktadır. Bu durum aynı zamanda Roman çocukların diğer öğrencilere göre eğitim hayatına daha şanssız başlamaları anlamına da gelmektedir. Ancak sadece başlarken değil aynı zamanda süreç devam ederken de dezavantajlılık hali artmakta çocuklar eğitim programlarının

uygulanması sürecinde zaman ilerledikçe daha da geri kalmaktadırlar. Çünkü onlar toplumun geneli tarafından kabul edilen ve eğitim aracılığıyla onanıp sürdürülen değerlere ve öğretilere yabancı bir ortamda büyümektedirler. Bu nedenle de bu çocuklar için okulda öğretilen bilgiler, kullanılan dil, davranış kalıpları ve uyulması gereken kurallar bir bütün olarak kendilerine yabancıdır ve zamanla okul, dersler ve başarı gibi kavramlar önemini kaybeder. Genç, egemen kültürün dışında kalanlar olarak tanımladığı Roman toplulukları için bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Bunlar egemen kültürün yapı taşlarıyla oluşan ve değerlerince denetlenen eğitim sisteminde kendilerini engelli olarak görürler” (2015, s.16). Bu noktada görüldüğü üzere Roman çocukların okullaşma oranlarının düşük olmasını belirleyen dezavantajlılık hali sadece yaşam koşullarından ya da toplumsal kökenlerinden kaynaklanmamaktadır. Bu durumu yaratan bir diğer önemli unsur eğitim sistemi içerisinde öğretilenler ile söz konusu çocukların ailelerinden öğrendiklerinin birbirinden kopuk olmasıdır. Bu nedenle eğitim programlarının bu çocukların özgün ve kırılğan (eğitim süreçlerinde her an kopmaya hazır) yapısının göz önünde bulundurularak yeniden oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca Roman çocukların farklı kültürel özelliklere sahip olduğu, faklı bilişsel ve zihinsel kapasitelerinin bulunduğu ve her birinin kendine özgü yeteneklerinin ve ilgilerinin gizlide kalmış bir şekilde keşfedilmeyi beklediği gerçeğinden yola çıkılarak çocukların okulla bağları kuvvetlendirilebilir. Aksoy ve Özkan (2015) da benzer bir şekilde eğitim programlarının dezavantajlı çocukların kültürel özellikleri göz önünde bulundurularak onların gelişimlerini destekleyecek biçimde oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadırlar. “Bu uygulamalarda, her çocuğun farklı kültür ve yeteneklere sahip olduğu bilinci ile gruplar heterojen yapılarda oluşturulmalı ve işbirliğine dayalı öğrenme yöntemleri kullanılmalıdır.” (Aksoy ve Özkan, 2015, s. 413). Bu noktada özellikle dezavantajlı çocuklar için eğitimin toplumun geri kalanlarından daha önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Mirowsky ve Ross (2005) düşük statülü geçmişe sahip bireylerin kendi yaşamlarının kontrolünü ele geçirmek ve kendileri için iyi sonuçlar yaratmak için daha çok resmi eğitime bağımlı oldukları halde orta ve yüksek statülü geçmişe sahip bireylerden daha az resmi eğitim aldıklarının altını çizmektedirler. Oysa eğitim aracılığıyla sağlanan pek çok kazanım, kişilerin dezavantajlı kökenlerinin istenmeyen etkilerinin üstesinden gelmesine ve etkili kişisel kaynaklar geliştirmesine olanak sağlar. Bireylerin kendi hayatlarının kontrolünü ele geçirmelerine yardımcı olan becerileri, alışkanlıkları ve tutumları geliştirir. Çünkü eğitim kişilerin kendi kaderlerini tayin etme ve yaratıcı üretkenlik kapasitelerini arttırmaya yönelik bir sistemdir. Mirowsky ve Ross (2005) özellikle düşük statülü aileler için dezavantajlı kökenler sorununa yönelik çözüm olarak birbirini izleyen nesillerde eğitim düzeylerini yükseltmek

olduğunu söylemektedirler. Bu nedenle Roman çocukların da bir an önce nesiller boyunca devam eden eğitimsizlik döngüsünü kırmalarına yardımcı olacak yenilikçi eğitim programlarına geçilmesi gerekmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2023 Vizyonu çerçevesinde oluşturduğu Tasarım Beceri Atölyelerinin, dezavantajlı gruplar içinde yer alan Roman öğrencilerin yoğunlukta olduğu okullarda, bu öğrencilerin okula devam etmeleri ve bağlanmaları ile başarı oranları arasındaki değişimi belirlemeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Bu durumun belirlenmesi ile 2023 Vizyonu kapsamında amaçlanan okullar arasındaki farklılıkların ortadan kalkması hususu, Edirne ilinde ele alınmış olacaktır. Bu bağlamda var olan bir durum kendi özelinde ele alındığından dolayı bu çalışma nitel çalışma desenlerinden durum çalışması olarak ifade edilebilir.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada amaçlı örneklemenin bir türü olan ölçüt örnekleme yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışmada temel alınan ölçütler, örnekleme dâhil olan görüşmecilerin okul müdürü olması, okulda Roman öğrencilerin yoğun olması, Tasarım Beceri Atölyelerinden öğrencilerin yararlanmış olması şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda 2020-2021 eğitim öğretim yılında on bir adet Edirne İli Merkezde ve bir adet Edirne ilçede, Roman öğrencilerin yoğunlukta olduğu okullarda görev yapan on iki (beş kadın, yedi erkek) müdür ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dâhil olan okullar sekiz adet ortaokul ve dört adet ilkokuldan oluşmaktadır. Bu okullar Romanların ikamet ettiği mahallerde bulunmaları nedeniyle devam eden öğrencilerin çoğu Roman kökenlidir. Genel öğrenci sayısına oranla en düşük Roman öğrenci oranı %30'la örnekleme dâhil olan ilçede bulunan ortaokuldur. Ancak il merkezindeki okullarda en düşük oran %55 ve en yüksek oran ise %100 şeklindedir.

Verilen Toplandığı Okullarda Bulunan Atölyeler

Atölyeler okulların büyüklüğüne ve/veya atölye olarak kullanımına uygun alanlarının bulunup bulunmadığına göre belirlenmektedir. Araştırmamız kapsamında örnekleme dâhil olan okullarda 24 adet atölye bulunmaktadır. Bu atölyelerin dağılımı şu şekildedir: Spor Atölyesi: 1, Görsel Sanatlar Atölyesi: 2, FETEM Atölyesi: 3, Müzik Atölyesi: 5, Yazılım ve Tasarım Atölyesi: 4, Akli ve Zekâ Oyunları Atölyesi: 9 adettir. Söz konusu bu atölyeler 2019-2020 eğitim öğretim yılının sadece birinci döneminde olacak şekilde kullanılmıştır. Araştırmaya

dâhil olan okullarda bir dönem içerisinde atölyelerden faydalanan öğrenci sayısının genel toplamı 1781 iken sadece Roman öğrenci sayısı 1132'dir. Görüldüğü üzere örnekleme yer alan okullardaki atölyelerinden faydalanan öğrencilerin büyük bir oranını Roman öğrenciler oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Form araştırmanın amacı doğrultusunda 10 adet soru ile hazırlanmıştır. Bu sorular 2 kişiden oluşan uzman görüşüne sunulmuştur. 2 soru çıkarılarak ve 3 soru düzenlenerek, toplam 8 görüşme sorusu ile form oluşturulmuştur. Görüşme formunda yer alan sorular şu şekildedir:

1. Okulunuzdaki öğrenci sayısı ve öğrenci profili hakkında bilgi verir misiniz?
2. Okulunuzda bulunan Tasarım Beceri Atölyelerinin sayısı ve adları nedir?
3. Atölyelerden faydalanan öğrenci sayısı nedir?
4. Sizce Tasarım Beceri Atölyelerinin amacı nedir ve bu amaca hizmet ediyorlar mı?
5. Okulunuzdaki Roman öğrencilerin devam ve başarı durumları nedir?
6. Roman öğrencilerinizin atölyelere olan ilgisini değerlendirir misiniz?
7. Atölyelerin Roman öğrencilere katkıları nelerdir?

8. Sizin atölyeler hakkındaki şahsi değerlendirmeniz nedir? Varsa eksik gördüğünüz noktalar veya önerilerinizi lütfen ekleyiniz.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmanın birinci yazarı okul müdürlerinden randevu alarak okul ortamında görüşmeleri yapmıştır. Görüşmeler öncesinde okuldaki Tasarım Beceri Atölyeleri gezilmiş, atölyelerin durumu hakkında bilgiler edinilmiştir. Daha sonrasında okul müdürlerine görüşmeye dair onam formu verilerek, araştırma hakkında bilgi edinmeleri sağlanmış ve onların izni alınarak görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Ayrıca saha çalışmasından önce Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurulmuş ve 24.03.2021 tarihli toplantıda, 03/22 numaralı etik kurul onayı alınmıştır.

Verilerin Analizi

On iki okul müdürüyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda dokuz saatlik ses kaydı elde edilmiş ve kayıtlar deşifre edilerek araştırmacılar tarafından yazıya aktarılmıştır. Verilerin analizi tüm araştırmacılar tarafından birlikte yapılmıştır. Ses kayıtları üç kez dinlenmiş ve

deşifredeki yazım hatalı giderilmiştir. Bu süreçte araştırmacıların veriyi tanımları sağlanmıştır. Metin ve ses kayıtları incelenerek aday kodlar oluşturulmuştur. Aday kodlar dikkate alınarak metin ve ses kayıtları tekrar gözden geçirilerek kesinleşmiş kodlar oluşturulmuştur. Bu kodların birbirleri ile olan ilişki durumları tartışılmış ve ilişkili olduğu düşünülen kodlar bir araya getirilerek; temalar oluşturmuştur. Okul müdürlerine M1-12 kodları verilerek, metin içinde tema ve kodlar müdürlerin cümleleri ile desteklenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmada geçerlik ve güvenirlik; inandırıcılık ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu niteliklerin karşılanması için Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan (2018)'in önerileri dikkate alınmıştır. Çalışmanın inandırıcılığı için “uzun süreli irtibat kurma”dan yararlanılmıştır. Çalışma yapılan okullar araştırmacıların çalışma sahalarına giren kurumlardır. Dolayısıyla sürekli irtibat halinde olunan kurumlardır. Kullanılan bir diğer inandırıcılık yaklaşımı ise “katılımcı dürüstlüğüne destekleyen taktiklerin kullanımı”dır. Katılımcılara araştırmadan çıkma, katılmama hakkı tanınmıştır. Öte yandan görüşme kayıtları da katılımcıların izni ile gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşımlara ek olarak “kodlayıcılar arası güvenirlik” (Miles ve Huberman, 1994) yaklaşımı da kullanılan inandırıcılık yaklaşımlarındandır. Bu noktada nitel araştırma alanında tecrübeli bir araştırmacıdan kodların temalara yerleştirilmesi için yardım istenmiştir. Çalışmanın yazarlarının belirlediği kodlar ile bağımsız araştırmacının kodları arasında 087 düzeyinde uyumları bulunmuştur. Miles ve Huberman (1994)'a göre bu kabul edilebilir seviyededir. Çalışmanın bir diğer niteliği aktarılabilirliktir. Bunu sağlayabilmek için araştırmanın veri toplanması ve verilerinin analiz süreci detaylandırılmaya çalışılmıştır. Öte yandan çalışmada oluşturulan tema ve kodlar katılımcıların ifadeleri ile desteklenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü niteliği ise tutarlılıktır. Bu özelliği sağlayabilmek için veriler çalışmanın yazarlarının alanları dışından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında görev yapan bir öğretim elemanı tarafından verilerin analizi eylemi denetlenmiştir. Araştırmanın son niteliği onaylanabilirliktir. Bunu sağlamak için ham veriler saklanmaktadır. Öte yandan temalar ve kodlar katılımcıların ifadeleri ile desteklenmektedir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Roman çocuklarının yoğunluklu olarak devam ettiği Edirne ili merkezinde on bir ve ilçede bir adet olmak üzere toplam on iki okulun idarecileriyle görüşülmüştür. Çalışmada okul müdürlerin yanı sıra atölyelerle ilgili öğrencilerin görüşleri de alınmak istenmişse de mevcut şartların uygun olmaması nedeniyle yapılamamıştır. Çünkü çalışmaya başlanılan tarih korona virüsün neden olduğu salgın sürecine ve dolayısıyla okulların kapalı olduğu bir döneme denk

gelmiştir. Bu nedenle okullardaki Tasarım Beceri Atölyelerine Roman öğrencilerin katılımı yerinde incelenememiştir. Ayrıca atölyelerin Edirne’de açılış tarihinin 2019-2020 eğitim-öğretim yılına denk gelmesi ve salgın nedeniyle söz konusu eğitim öğretim yılının ikinci döneminde okulların kapatılması atölye çalışmalarının sadece bir dönem süren bir uygulama olarak kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle atölyelere katılımlar çok sınırlı bir zaman diliminde gerçekleşmiş ve bu durum verilerin yeterince ve sağlıklı bir şekilde toplanmasına engel oluşturmuştur. Ancak Edirne İline özel olarak yapılan bu çalışma öncelikle okullar tam zamanlı olarak açıldığı ve atölyelerin aktif bir şekilde kullanılmasının üzerinden bir süre geçtikten sonra tekrar edilecektir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan okul müdürlerinin araştırmanın amacına uygun bir şekilde hazırlanmış olan sorulara vermiş oldukları cevaplar analiz edilmiş, katılımcıların belirttikleri görüşler doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmıştır. Ayrıca müdürlerin atölye kullanımı ve atölyelerin öğrencilere katkıları üzerine hazırladıkları raporlardan da faydalanılarak araştırmanın bulgular kısmı oluşturulmuştur.

Atölyelerin Amacı

Araştırmaya katılan müdürlerin okullarında kurulan Tasarım Beceri Atölyelerinin amaçları hakkında farkındalıklarının yüksek olduğu görülmektedir. Çoğu, atölyelerin Roman öğrenciler için ek kazanımlar amaçladığını ya da bu öğrenciler için çok daha fazla amaca hizmet ettiğini net bir biçimde ifade etmektedir. M 5 Kodlu okul müdürü atölyelerin Roman öğrencilere özel bir katkı sunduğunun altını şu şekilde çizmektedir: “Velilerimizin ekonomik düzeylerinin düşük olması, öğrencilerimizin içinde bulunduğu sosyal çevrenin dezavantajları alkol, sigara, madde kullanımı vesaire göz önünde bulundurulduğunda okulumuzda açılmış olan atölyeler öğrencilerimiz ve velilerimiz için bir fırsat niteliğindedir.” Aynı müdür yine Roman öğrencilere özel olarak atölyelerin amaçlarını ise; “Her şey akademik beceriler değil. Çoklu zekâ önemli, Gardner’in dediği gibi. Her mesleğe ihtiyacımız var. Bu atölyeler farklı ilgi alanlarına yönlendiriyor. Ara elemanlar ülkemiz için çok önemli. Her öğrenci matematikte iyi olmak zorunda değil” şeklinde ifade etmektedir. M 9 Kodlu müdür hazırlanmış olduğu raporda atölyelerin özel olarak dezavantajlı öğrenciler için hedeflerini şu şekilde anlatmaktadır:

Okulumuzda açılan atölyelerle dezavantajlı grupta olan öğrencilerimiz için öncelikle okulu cazip hale getirerek devamsızlıklarının düşürülmesini sağlamak; akabinde problem çözme, eleştirel düşünme, üretkenlik, takım çalışması, çoklu okuryazarlık becerilerinin güçlendirilmesi ve kendi ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri hedeflenmiştir.

M 3 Kodlu müdür ise; “Sanırım atölyelerle imkânlarımızı Roman okullarına da sunalım, az da olsa bir gelişme sağlayalım diye düşünüldü. Hedef Roman öğrencilerin okula gelmelerini sağlamak. Belki sonraki süreçte gelişim olabilir” diyerek atölyelerin Roman öğrencilere özel amacını dile getirmektedir. Konuyu sadece Roman öğrenciler bazında değerlendirmeyen okul müdürleri de bulunmaktadır. M 4 Kodlu müdür;

Bu sadece dezavantajlı öğrenciler için değil hepsi için hobi alanı. Çocukların dünyasında bizim için küçük olan şeyler onlar için büyük davadır. Atölyeler onları yüreklendiriyor. Pahalı oyunların okulumuzda olması ve beraberce onları oynayabilmemiz onların hem zekâlarının gelişmesini ve hem belki de hiç sahip olamayacakları oyunlara ulaşabilmelerini sağlıyor

şeklinde bir tespitte bulunmaktadır. Atölyeleri okulun en güzel alanlarından birisi gören ve onu “biri ziyarete geldiğinde öne çıkardığımız vitrinimiz” diye nitelendiren M 1 Kodlu müdür bu atölyelerin amacını şu şekilde özetlemektedir: “Çocukların hem oyun ihtiyacı için hem de zekâları gelişsin diye kurulmuş yerlerdir. Aynı zamanda çocukların dikkatlerinin artması, el becerilerinin gelişmesi ve hızlı düşünmelerinin gerçekleşmesi için faydalıdır. Öğrencileri rutinin dışına çıkarabildiğimiz tek yerdir.” M 9 Kodlu müdür ise atölyelerin hedeflerini şu şekilde ifade etmektedir: “Ortaokul düzeyinde öğrencilerin yeteneklerini bir üst öğrenim seviyesine geçmeden kendilerinin farkına varmaları ve bizlerin de bu öğrencileri keşfetmemizi sağlamaktır diyebilirim.” Görüldüğü üzere okul müdürlerinin atölyeleri değerlendirme kriterleri birbirinden farklıdır. Bu durum müdürlerin atölyeleri ele alış biçimlerinde bir özgünlüğe neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında söz konusu atölyelerin etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmayacağını belirleyen unsurlardan birinin okulda kilit pozisyonda bulunan müdürlerin atölyelere yüklediği anlama bağlı olduğu düşünülmektedir.

Roman Öğrencilerin Devam ve Başarı Durumları

Özellikle Roman öğrenci sayısının fazla olduğu okullarda devamsızlık oranlarının da yüksek olduğu dikkat çekicidir. Öğrencilerin başarı durumu ise sadece okula devam etmeyen öğrenciler için değil aynı zamanda devamsızlık problemi olmayan öğrenciler için de genel olarak düşüktür. Görüşme yapılan müdürlerin devamsızlıkla ilgili görüşlerinden bir tanesi ailede problemleri olan çocukların daha çok devamsızlık yaptığı yönündedir. Mesela M 5 Kodlu müdür bu durumu şu şekilde özetlemektedir: “Bazı öğrenciler çok bağlı okula bazıları ise değil. Bağlı olmayanların genelde ailelerinde sorun var.” M 11 kodlu müdür ise bu konuda şöyle tespitlerde bulunmaktadır:

Sınıftaki Roman öğrenci sayısı arttıkça devamsızlık da artmaktadır. Babası hapisanede olup devamsızlık yapan öğrencimiz var. İlkokul birinci sınıf seviyesinde yazan öğrenciler var. Sınıf

geçme nedeniyle okuma-yazma bilmeden gelen öğrenciler var. İki sene beşinci sınıfa gelen var; okuma-yazma öğrenemedi.

M 7 Kodlu müdür de görüşme yapılan diğer müdürler ile benzer bir tespitte bulunarak konuyu şu şekilde aktarmaktadır: “Devamsızlık yapanların %100’ü Roman öğrenciler diyebiliriz. 12 tane vardı sürekli devamsız; hepsi Roman. Ailede yaşam ortamı kötü olunca devamsızlık yapıyorlar. Bu öğrencinin psikolojik, sosyal yaşamına yansıyor. RAM’a yönlendirdiğimiz öğrencilerimizin hepsi Roman.” M 8 Kodlu müdür ise tamamı Roman öğrencilerden oluşan bu okulda devamsızlığın yüksek olduğunu ve bu sorunu bazı öğrencilerde aşamadıklarını anlatırken şu ifadeleri kullanmaktadır:

Bu öğrencilerin diğer bölgelerdeki Romanlara göre daha fazla imkânsızlıklar içinde olduklarını söyleyebilirim. Parçalanmış ailelerin çokluğu ile öksüz ve yetim olan çocuklarımız da bir hayli var. Bir de aile büyükleri ile yaşamak zorunda kalanlar var. Öğrencilerimizin çoğu bu durumda. Genelde anne ve babası tek kalan çocukların ebeveynleri de şehir dışında çalışmaya gittiklerinden aile büyüklerinin yanında kalıyorlar... Okulumuzda devamsızlık problemi maalesef var. Öğretmenlerimiz bir şekilde Tasarım Beceri Atölyesini (Akıl ve Zekâ Atölyesi) kullanarak, çeşitli etkinlikler düzenleyerek öğrencilerimizi kazanmaya çalışıyor. 60 öğrencinin tamamı olmasa da yarısını bu yolla sürekli devamsızlıktan kurtardık, fakat diğer yarısının maalesef sürekli devamsızlık durumları devam ediyor.

M 7 Kodlu müdür ise aile fertlerinin çocuk üzerindeki etkisini şu şekilde ifade etmektedir: “Ailesinde işi gücü olanlar daha başarılı oluyor. Mesela bir yerde düzenli çalışanlarla hiçbir işte çalışamayanlar arasında çok fark var. Bunu öğrencinin durumundan anlıyorsunuz zaten.” Sosyo-ekonomik açıdan çok daha dezavantajlı mahallede bulunan bir ortaokulda ise düzenli bir şekilde devamlı öğrenci sayısında bir azalma olduğu ve ayrıca okul açıldıktan sonra üçte bir oranında öğrencinin başka bir okula kaydını aldırıldığı bildirilmiştir. M 6 Kodlu müdür, “Bu yıl 177 öğrencimiz var. Geçen sene 212’ydi. Her sene öğrencimiz azalıyor. Bu gidişle okulumuz kapanabilir” şeklinde konuyu özetlemektedir.

Müdürlerin aktardıklarından yola çıkarak çocukların okula devam etmelerinde özellikle ailenin içinde bulunduğu ekonomik imkânsızlıkların ve farklı pek çok sıkıntının (öksüz, yetim kalma, anne baba yerine akrabaların yanında yaşama, ailede madde bağımlısı olması, ailenin geçimini yasa dışı yollardan sağlaması, toplumun geri kalanları tarafından saygı duyulmaması gibi nedenler sıralanabilir) önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu anlamda ailelerin imkânları doğrultusunda yaşamak zorunda kaldıkları ya da yaşamayı tercih ettikleri mahalleler önem kazanmaktadır. Özellikle çok daha fazla yoksulluk ve yoksunluk içerisinde olan ailelerin belli mahallelerde yaşadıkları, nispeten daha iyi durumda olanların ise farklı mahallere

dağıldıkları görülmektedir. Bu nedenle geneli Roman öğrencilerden oluşan bu okullar görece daha fazla imkânsızlık içerisinde olan öğrencilerin devam ettiği okullardır. Mahallenin ve ailenin atmosferinin yansımalarını bu türden okullarda daha net görmek mümkün olmaktadır. Nerdeyse öğrencilerin okul hayatı okul dışında sürdürülen yaşam pratikleri tarafından şekillenmekte, gündelik hayatın olumsuz ve süreğen deneyimleri okulun da olumsuz bir deneyim haline gelmesi sonucunu doğurmaktadır.

Karma yapıda öğrenci profiline sahip okullarda ise Roman öğrencilerin çok az bir kısmında devamsızlık sorunu yaşandığını yine okul müdürlerinin aktardıklarından öğrenmekteyiz. Göç alan bir mahallede bulunan ve hem yerli nüfusun hem de birkaç farklı ilden gelen ailelerin çocuklarının devam ettiği büyük bir okulda sadece beş öğrencinin sürekli devamsız olduğu, onlardan da bir tanesinin sağlık sorunları nedeniyle evde eğitim aldığı öğrenilmiştir. %30 oranında Roman öğrencisi bulunan ilçe okulunun M 12 Kodlu müdürü de benzer bir şekilde Roman öğrencilerin devamsızlık yapmadığını söylerken konuyu şu şekilde aktarmaktadır:

Roman öğrencilerimiz diğer arkadaşlarını görüp onlarla bir davranmaya çalışıyorlar ve devamsızlık yapmıyorlar. Arkadaş etkisi olumlu yönde onları etkiliyor. Sene başlarında biraz sıkıntı oluyor; beraber oturmak istemeyen çocuklar ve velileri. Ama biz onları bir şekilde ikna ederek durumu düzeltiyoruz. Bu da Roman öğrencilerimize olumlu yansıyor, onlar da diğer çocuklar gibi davranıyor ve başarılı olmak için çaba harcıyor.

M 1 Kodlu müdür okullarında Roman öğrencilerin devamsızlık oranlarının düşük olmasını özellikle öğrencilerin karma yapıda olmasına bağlayarak konuyla ilgili önerilerini şu şekilde ifade etmektedir:

Eğitim bizde karma olduğu için öğrenciler birbirini etkiliyor. Bu okuldan önce on iki yıl Roman öğrencilerin yoğun olduğu başka bir ilkokulda çalıştım. Orada bakanlığımızın Eğitim Şurası yapılmıştı. Müsteşar Bey’le toplantıda bu öğrencilerimizin eğitim sürecinde ev ve çevrelerinden ayrılarak yatılı olarak öğrenim görmelerinin çok faydalı olacağı konusunda görüşlerimi iletmiştim. Bu okullarda öğrenciler her yerde aynı ortamda kalıyorlar. Okulda arkadaşı, evinde, sokağında, hep aynı ortam. Bu yüzden taşınmalı YİBO tarzı okullar açalım oralarda eğitim alsınlar. Çocukları iyi eğitim almaları için çevrelerinden ayırmak gerekiyor, bu grupta özellikle.

M 6 Kodlu müdür de benzer bir şekilde sadece Roman öğrencilerin devam ettiği okullarda daha çok problem olduğunu ve okulların karma yapıda olması gerektiğini ifade etmektedir: “Öğrencileri adrese dayalı almazsak iyi olur. Okulun tamamı Roman öğrencilerden oluşunca hep beraber okulu yönlendirebiliyorlar. Bu öğrencileri başka okullara dağıtmak lazım.” Görüldüğü üzere daha fazla dezavantajlı konumda bulunan Roman aileler belli mahallelerde

yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bu durum adrese dayalı eğitim sistemi nedeniyle söz konusu bu mahallelerde yaşayan öğrencilerin tamamının aynı okullara gitmesi sonucunu doğurmuştur. Böylece kent merkezinde bulunan ama diğer öğrencilerden kopuk bir şekilde adeta tek tip “Roman okulları” oluşmuştur. Bu nedenle tamamı Roman öğrencilerden oluşan okullarda öğrenciler birbirini ve okul düzenini etkilemiş ve hatta okul devamsızlığı, başarısızlığı ve okul kurallarına uymama gibi davranışlar adeta genel bir norm haline gelmiştir. Devamsızlık sorunu yaşayan bir ortaokul ile yine aynı mahallede bulunan bir ilkokulun devamsızlık problemi yaşamıyor olması bize devamsızlıkta belirleyici olan bir diğer değişkeni göstermektedir. O da şudur ki; ilkokul döneminde okula uyumun çok daha yüksek olduğu ancak öğrencilerin yaşları büyüdükçe ya da ergenlik dönemine girdikten sonra okulla olan bağlarının zayıfladığıdır. Bu anlamda özellikle okul kopuşlarının ortaokul düzeyinde gerçekleştiği görüşmeler aracılığıyla da doğrulanmıştır. M 3 Kodlu müdür “Okul kurallarına uymada ya da devamsızlıkla ilgili bir sıkıntı yok. İlkokul olduğumuz için...” derken, M 11 Kodlu müdür de benzer bir şekilde “üst sınıflara doğru çocuklar daha fazla devamsızlık yapmaktadır” tespitinde bulunmaktadır. Roman çocukların okulla olan bağlarının zayıf olmasını belirleyen pek çok değişken sıralanabilecekken en temel belirleyenin dezavantajlılık halini yaratan olumsuz yaşam deneyimleri olduğu gözden kaçırılmamalıdır. M 10 Kodlu müdürün atölyelerin öğrencilerin okulla olan bağlarını güçlendirip güçlendirmede sorusuna verdiği cevap şu şekildedir: “Bunu yükseltir. Az da olsa çocuklarda bunu görüyoruz. Ama mahalledeki problemlerini okulla, TBA atölyeleriyle çözemeyiz. Çok yapısal sorunlar bunlar. Bunların çözümü daha üst makamlarca olmalı.”

Roman Öğrencilerin Atölyelere İlgisi

Müdürlerle yapılan görüşmeler bize Roman öğrencilerin bu atölyelere ilgilerinin oldukça yüksek olduğunu ve öğrencilerin atölyelerde vakit geçirmekten çok mutlu olduklarını göstermektedir. M 1 Kodlu müdür “Anasınıfımız bilhassa atölyelere koşma koşma gidiyorlardı. Oyun ağırlıklı olduğu için. Öğretmenlerimiz atölyelerde çocukları zapt etmekte zorlanıyorlardı” şeklinde öğrencilerin atölyelere ilgisini ifade etmiştir. Okulunda Yazılım Tasarım ve Fetem Atölyesi bulunan M 7 Kodlu müdür ise öğrencilerin ilgisini şu şekilde aktarmaktadır:

Öğrencilerde yoğun ilgi var. Özellikle Yazılım Tasarım Atölyesine çok yoğun ilgi var. Hocalarımızdan notlar aldık. Hocamız Yazılım Tasarım Atölyesinde üç boyutlu yazıcılar, robotik devre elemanları, mesafe ve ışık sensörü gibi elemanlarla çok zevkli dersler işlemiş. Çocuklar teneffüslere dahi çıkmak istemiyorlarmış. Devamsızlık yapan öğrenciler dahi Bilişim

Dersinin olduğu gün okula geliyor. Beş ve altıncı sınıflarda Bilişim Dersi var, yedi ve sekizlerde yok. Yedi ve sekizler de öğretmenlerinin yanına gidiyor etkinliklere katılmak istiyor.

Akıl ve Zekâ Oyunları Atölyesinin olduğu M 8 Kodlu müdür hazırladığı raporda bu atölye sayesinde devamsızlığın %40-45 oranında düştüğünü belirtmektedir:

Atölyenin tasarımı, rengi, içindeki oyunlar öğrenciler için yeni bir deneyim olduğundan öğrencilerde merak uyandırmıştır. Oyunları öğrenme, oynama, atölyede bulunma birbirlerine rakip olma, yenme, yenilme, düşünerek ve kuralına uyarak oynamanın öğrencileri hırslandırdığı ve eğlendirdiği ayrıca okulda bulunma sürelerini artırdığı görülmüştür.

Aynı görüşmeci görüşmeler sırasında da benzer ifadelerde bulunmuştur: “Atölyede ders yapılacağı günler okula gelen öğrenci bazında artış olmaktadır. Diğer derslerde normal zamanda sabah birinci veya ikinci dersten sonra çocuklar okuldan kaçmaktadır.” Örnekleme dâhil olan ilçe okulunun M 12 Kodlu müdürü ise öğrencilerin atölyelere ilgisini şu şekilde ifade etmektedir:

Biz çok memnunuz. Öğrencilerimiz neredeyse tüm derslerimizi atölyelerde işlemek istiyorlar öğretmenlerinden. Biz de elimizden geldiğince atölyeleri boş bırakmıyoruz. Düzenlenen turnuvalar ve yarışmalar bize motivasyon sağlıyor. Öğrencilerde bir heyecan, bir istek yaratıyor.

Müzik atölyesi sayesinde devamsızlık sorunu kalmayan M 2 Kodlu müdür bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

Müzik atölyesine katılım %100. Müzik atölyesinde görev alabilmek için öğrencilerimiz hem ders notlarını çok iyi yapmaya çalışıyor, hem de devamsızlık yapmamak için, atölyede ders yapabilmek için okula sürekli gelmeye başladılar. Stratejimiz şu; devamsızlık yapmayan ve ders notlarını yüksek tutabilen öğrencilerimizi ödüllendirerek atölyeden istediği müzik aletini çalmasını sağlıyoruz.

Okulunda Müzik ve Yazılım atölyesi bulunan ve bir önceki müdür ile benzer görüşleri dile getiren M 5 Kodlu müdür öğrencilerin atölyelere ilgisini şu şekilde anlatmaktadır:

Müzik atölyemizi kullanıyoruz sürekli. Hepsi doğuştan yetenekli öğrencilerimizin. Müzik öğretmenimiz haftada bir geliyordu. O gün öğrencilerimizin de hepsi geliyordu. Müzik atölyesi varsa o gün öğrencilerin hepsi gelir. Gitar çalan, saz çalan. Hepsi çok hevesli geliyor. Bilişim atölyesi için de öğrenciler çok meraklı ve devamsızlıkları azaldı. Evinde bilgisayarı olmayan çocuk çok. Altı bilgisayarımız var. Az denebilir ancak o bile çok fark yaratıyor.”

M 10 Kodlu müdür; “Öğretmenlerimiz atölyelerden çok memnun. Mesela Türkçe öğretmeni kompozisyonla ilgili denemelerini atölyede yapıyor. Öğrenciler de çok seviyor. Okula geliyorlar” diyerek öğrencilerin atölyelere olan ilgisini aktarmaktadır. Ancak öğrencilerin atölyelerden verimli bir şekilde faydalanabilmeleri ve dolayısıyla atölyelerin

öğrencilere katkı sunabilmesi için öğrencilerin okula devam etmeleri gerektiği yönünde görüş bildiren müdürler bulunmaktadır. Görece daha dezavantajlı bir mahallede bulunan M 6 Kodlu Müdür tarafından hazırlanan raporda öğrencilerin atölyelere ilgisi şu şekilde aktarılmıştır:

Öğrencilerin ilgi ve tutumları doğrultusunda Görsel Sanatlar öğretmeni tarafından Görsel Sanatlar Atölyesinde yağlı boya, seramik, ebru çalışması yapılmış olup bu çalışmalara dezavantajlı öğrencilerin %30'u katılım göstermiştir. FETEM Atölyesinde Fen Bilimleri ve Matematik öğretmenleri tarafından çalışmalar yapılmış olup bu çalışmalara dezavantajlı öğrenci katılımı %10 civarında olmuştur. Bu atölyelerde yapılan çalışmaların öğrencilerin ilgisini çektiği ilgili branş öğretmenleri tarafından okulumuz idaresine bildirilmiş ancak dezavantajlı öğrenci gruplarında devam konusunda süreklilik sağlanamadığını, bu sebeple dezavantajlı öğrenci gruplarında etkinliklerin tamamlanmasında sorunlarla karşılaşıldığını belirtmişlerdir.

Benzer bir tespitte bulunan M 10 Kodlu Müdür ise durumu şu şekilde özetlemektedir: “Çocuklar atölyelerde kendilerini ifade edebildiler. Ancak atölyeler sürekli devamsız olmayan öğrencilerde katkı sağladı.” Bu noktada atölyelere genel olarak öğrencilerin ilgilerinin yüksek olduğu görülmesine rağmen devamsız öğrencilere ne yönde katkılarının olduğu sorusu akla gelmektedir. Zira son iki görüşmecinin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere atölyeler de tıpkı eğitim öğretimin diğer aşamalarında olduğu gibi devam gerektirmektedir. Sürekli devamsızlık yapan dezavantajlı öğrencilere atölyelerin sağlayacağı kazanımlar bu atölyelerin kuruluş amaçlarını sekteye uğratabilir.

Atölyelerin Roman Öğrencilere Katkısı

Genel olarak müdürlerle yapılan yüz yüze görüşmelerden ve müdürlerin hazırlamış oldukları raporlardan Tasarım Beceri Atölyelerinin öğrencilere çok fazla sayıda katkısının olduğunu öğrenmekteyiz. Çoğu kazanım tüm öğrenciler için söz konusu iken dezavantajlı konumda bulunan Roman öğrencilere yönelik katkılarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Tekrara düşmemek için konuyla ilgili müdürlerin ifadelerini belli maddeler halinde sıralamak yerinde olacaktır.

- Atölyeler fırsat eşitliği sağlamıştır. Böylece dezavantajlı öğrencilerin diğer öğrenciler ile rekabet edebilme kapasiteleri gelişmiştir. Atölyelerin özellikle dezavantajlı okullarda olması öğrencilerin normal şartlarda sahip olamayacağı bazı imkânlarla ulaşmasını kolaylaştırmıştır.
- Atölyelerden önce yaşanan disiplin sorunlarında azalma olmuştur. Öğrenciler okula daha az zarar verir hale gelmişlerdir. Çünkü öğrenciler atölyeler sayesinde enerjilerini olumlu yönde kullanmayı öğrenmişlerdir.
- Öğrenciler bu atölyeler sayesinde boş zamanlarını daha verimli bir şekilde geçirmektedirler.

- Akademik anlamda başarı gösteremeyen öğrenciler atölyelerde kendilerinden beklenmeyecek oranda başarılı olmuşlardır. Bu durum da beraberinde bu öğrencilerin kendilerine güvenmelerini sağlamıştır.
- Atölyeler öğrencilerin bir üst aşamaya geçmeden önce ilgi ve yeteneklerinin açığa çıkmasını sağlamış ve bu sayede öğrenciler kendilerine uygun olan ve başarılı olacakları alanlara yönlendirilmiştir.
- Devamsızlık yapan öğrencilerin bir kısmı en azından atölyelerin olduğu günlerde okula devam etmişlerdir. Ancak atölyeler bütün devamsız öğrencilerin okula devam etmelerini sağlayamamıştır.
- Öğrenciler yaparak, yaşayarak öğrenmeyi öğrenmişlerdir. Bu öğrenme biçimi öğrencilerin daha çabuk öğrenmelerine ve öğrendiklerinin kalıcı olmasına neden olmuştur.
- Öğrenciler rutinin dışına çıktıkları için okulda bulunmaktan dolayı mutlu olmaya başlamışlardır. Bu durum beraberinde öğrencilerin okulu sevmesine yardımcı olmaktadır.
- Öğrenciler girişimcilik, rekabet, kendini ifade etme, takım çalışması, yaratıcı ve analitik düşünce, kültürel farkındalık gibi beceriler geliştirmiştir.

Gündoğan ve Can (2020) sınıf öğretmenlerinin Tasarım Beceri Atölyeleri ile ilgili görüşlerini aktardığı araştırmalarında yukarıda bahsi geçen katkılarla paralellik arz eden sonuçlara varmışlardır. Çalışma kapsamında öğretmenlerin atölyelerin öğrencilere katkılarını gelişim dönemleri, benlik algısı, meslek seçimi, okula olumlu tutum ve boş zamanları değerlendirme şeklinde açıkladıklarını ifade etmektedirler. Buna göre benlik algısı, meslek seçimi, okula olumlu tutum ve boş zaman değerlendirme gibi görüşlerin bu çalışmada da dile getirildiği görülmektedir. Gülhan (2021) ise atölyelerle ilgili okul yöneticisi, öğretmen, öğrenci ve velilerin beklentilerini aktardığı çalışmasında eldeki bu çalışma ile benzer sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmasında okul müdür ve müdür yardımcılarının atölyeler ile ilgili olumlu görüş bildirdiklerini ve söz konusu atölyelerin öğrencilere “yaparak-yaşayarak öğrenme” sağladığını dile getirdiklerini aktarmaktadır. Bu noktada yine eldeki bu çalışmada da olduğu gibi benzer görüşlerin dile getirildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra yine okul müdür ve yardımcılarının atölyelerin öğrencilerin okulu daha çok sevmesini sağlayacağını düşündüğünü belirtirken benzer bir tespit daha bulunmaktadır. Ek olarak öğretmenlerin de yine eldeki bu çalışma ile paralellik arz eden değerlendirmeleri bulunmaktadır. Buna göre öğretmenler; atölyelerin okulun prestijinin artmasına, vizyonunun ve başarısının gelişmesine katkı sağlayacağını düşünmektedirler. Ayrıca yine öğretmenler atölyelerin öğrencilerin becerilerini keşfedip

geliştirmelerini, çok yönlü ve yaratıcı düşünebilmelerini, okulu sevmelerini sağlayacağını düşündüklerini aktarırken bu çalışmayla benzer düşünceleri dile getirmektedirler.

Okul Müdürlerinin Atölyeler Hakkındaki Görüşleri ve Önerileri

Görüşme yapılan müdürler söz konusu atölyelerle ilgili genel anlamda oldukça olumlu görüşler bildirmişler, hatta hali hazırda bulunan atölye sayısının daha da arttırılması talebinde bulunmuşlardır. Bunun yanı sıra atölyelerin korona virüs salgınından dolayı kısa bir süre kullanılmış olmasına dikkat çekerek, kullanım sürelerinde istikrar sağlanması durumunda elde edilen katkılarının daha da artacağını dile getirmişlerdir. Buna ek olarak özellikle öğrencilerin okul devamsızlıklarında bir azalmaya neden olsa da bu atölyelerin öğrencilerin başarılarında bir katkısı olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bu durumun tam olarak anlaşılabilmesi için salgından sonra yeniden analizinin yapılması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra atölyelerde görev alan öğretmenlerin konuyla ilgili yeterli donanıma sahip olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu noktada eğitici eğitiminin ve/veya usta öğreticilerin önemi gündeme gelmektedir. Atölyelerde öğretmenlik yapan usta öğreticilerin bir kısmı okullarda bulunan branş öğretmenleri iken bazıları halk eğitim merkezinden görevlendirilen öğretmenlerdir. Görüşme yapılan müdürler halk eğitim aracılığıyla görevlendirilen bu öğretmenlerin istikrarlı bir şekilde atölyelere devam etmesi ve hatta uygun öğretmenin bulunması noktasında sorunlar yaşandığına dair görüş bildirmişlerdir. Bu sebeple müdürlerin öncelikli tercihi öğretmenlerin atölyelerle ilgili olarak ciddi bir eğitim almaları ve yetkin hale gelmeleridir. Ayrıca bir ilkokulda bulunan müzik atölyesi için müzik öğretmenin bulunması gerektiği, usta öğreticiler ile atölyelerin verimli bir şekilde sürdürülmesinin zor olduğu okul müdürü tarafından dile getirilmiştir. Bu noktada ilkokullarda belli branşlarda öğretmenlerin istihdam edilmesinin gerekliliği gündeme gelmektedir. Güleş ve Kılınç (2020) da benzer bir şekilde atölyelerde görev alan öğretmenlerin yeterince donanımlı olmadıkları tespitinde bulunmaktadırlar.

Öztürk (2020) ise Almanya'daki atölye uygulamalarını incelediği çalışmasında Almanya'da öğretmen eğitimi, atölyelerin kurulum aşamasında "okul türü, öğrencilerin yaşı, ilgileri ve ihtiyaçları" gibi faktörlerin göz önünde bulundurulmaması ve atölyelerde kullanılan araç gereç ve donanımlar açısından fırsat eşitliğinin sağlanamaması gibi konularda sorunlar yaşandığının altını çizmektedir. Öğrencilerin ilgilerine yönelik atölyelerin kurulması gerektiği yönündeki tespitleri bu çalışma için de geçerlidir. Devam ve başarısızlık oranlarının çok yüksek olduğu okullarda özellikle sayısal ağırlıklı derslere ilginin az olması ve bu öğrencilerin söz konusu alanda çok geri olmaları nedeniyle FETEM Atölyesi'nin verimli bir şekilde

kullanılmadığı dile getirilmiştir. Ancak Roman öğrencilerin spor ve müzik alanlarında yetenekli olduklarının altını çizerek okullarına spor ve müzik atölyesi talebinde bulunan müdürler olmuştur. Ayrıca çocukların el işçiliği yaparak üretimde bulunmalarına ve ileride mesleki anlamda ustalığı öğrenmelerine katkı sağlayacağı düşünülen marangozluk atölyesi de talep edilen bir diğer atölyedir. Bunun yanı sıra Görsel Sanatlar Atölyesi olan okulların müdürleri öğrencilerin bu alana çok yatkın ve meraklı olduklarını ve bu atölyelere katılımın yüksek olduğunu dile getirmişlerdir. Bu noktada dezavantajlı öğrencilerin devam ettikleri okullara açılması planlanan atölyeler için bu alanların öncelikli olması önerisinde bulunulabilir.

Okul müdürlerinin atölyelerde kullanılması gereken malzemeleri sağlamada güçlük çektiklerini de dile getirmektedirler. Bu okullara devam eden öğrencilerin aileleri, maddi imkânlarının yeterli olmaması nedeniyle, atölyelerde kullanılması gereken alet-edevat ve malzeme tedarikinde para yardımında bulunamamaktadırlar. Okullar atölyelerin ihtiyaçlarını kendi bütçelerinden karşılamakta zaman zaman güçlük yaşamaktadırlar. Akıllı, Yıldız, Ateş, Ateş (2020) çalışmalarında atölyelerin genel anlamda sahip olabileceği sorunlar arasında yeterli bütçeye sahip olamayan dezavantajlı bölgelerde bulunan okullar ile sosyo- ekonomik yönden güçlü bölgelerde yer alan okullar arasında eşitliğin sağlanamamasını sıralamaktadırlar. Çakmak ve Türkcan (2019) Görsel Sanatlar Dersi üzerine yaptıkları araştırmalarında öğretmenlerin sanat etkinlikleri için gerekli olan araç-gereçlerin temininde zorlandıklarını ifade etmektedirler. Öğretmenler maddi yetersizlikler nedeniyle farklı araç-gereçlerden yararlanamadıklarını belirtirken, veliler de bu dersin masrafının çok olduğunu dile getirmektedirler. Okullarda sadece Görsel Sanatlar Dersi için bile malzeme tedarikinde yaşanan zorluk, bünyesinde birkaç adet atölye bulunan okullar için daha da büyüktür. Örneğimize dâhil olan okulların velilerinin ekonomik imkânları düşünüldüğünde bu atölyeler için gerekli malzemeler noktasında okullara destek sunmaları imkânsızdır. Gündoğan ve Can (2020) malzeme tedariki ve niteliği konusunda yaşanacak olan sıkıntıların atölyelerin işlevselliğini olumsuz yönde etkileyeceğinin altını çizmektedirler. Bu anlamda dezavantajlı konumda bulunan okulların atölyelerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında ekonomik desteğin aileler yerine farklı kaynaklardan sağlanması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Edirne İlinde Tasarım-Beceri Atölyeleri korona virüs salgını nedeniyle sadece bir dönem uygulanmış ve sonuçları hakkında sağlıklı bilgilere ulaşabilmek için yeterince zaman geçmemiştir. Eldeki bu çalışmanın da yine salgın sürecine ve okulların kapalı olduğu bir

döneme denk gelmesi okullardaki atölyelere Roman öğrencilerin katılımının yerinde incelenememesine neden olmuştur. Bu nedenle bulgular yukarıda bahsedilen kısıtlılıklar içerisinde elde edildiği için sonuçlar sadece bu dönem için geçerlidir. Çalışmanın bir tekrarı okullar tam zamanlı olarak açıldıktan ve atölyelerin aktif bir şekilde kullanılmasının üzerinden bir süre geçtikten sonra yapılacağı için konuyla ilgili daha detaylı ve daha derin bir analiz ancak o zaman söz konusu olacaktır. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara göre okul müdürlerinin öncelikle atölyelerin amaçlarıyla ilgili farkındalıklarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca başarı oranlarının düşük, devamsızlık oranlarının ise bir o kadar yüksek olduğu Roman çocukları için Tasarım Beceri Atölyelerinin kazanımlarının daha fazla olacağına dair inançlarının da yüksek olduğu görülmektedir. Burada önemli olan bir diğer nokta ise atölyelerin amaçlarını müdürlerin birbirlerinden farklı olarak değerlendirmesidir. Bu anlamda atölyelerin kullanımı atölyelere yüklenen anlama göre değişebilir. Dolayısıyla okul müdürlerinin atölyeleri ele alış tarzı ve atölyelere verdiği değer bu mekânların verimliliğini ve başarıya ulaşma oranını etkileyecektir.

Roman öğrencilerin içinde bulunduğu yaşam koşulları gereği okula devam etmekte sorun yaşadıkları görülmektedir. Özellikle ekonomik imkânsızlıklar, kalabalık ve tek ebeveynli aile yapısı, ailede madde bağımlısı ya da cezaevinde bir üyenin olması gibi etkenler çocukların okula devam etmesinin önündeki engellerden bazıları olarak görülmektedir. Bu anlamda söz konusu çocukların okula devam etmesi ve okulu sevmesine yönelik beklentilerin atölyeler sayesinde bir miktar da olsa karşılandığı görülse de atölyelerin çocukların okul başarı oranlarında henüz bir artışa neden olmadığı da görülmektedir. Ancak atölyelerin özellikle okul başarısı düşük olan öğrenciler için en dikkat çeken katkısı akademik anlamda başarısız olarak görülen, genel olarak derslerde herhangi bir etkinlik gösteremeyen öğrencilerin etkin hale gelmeleridir. Atölye uygulamaları sırasında bazı öğrencilerin kendilerinden beklenmedik bir şekilde aktif ve üretken hale gelmeleri hem bu öğrencilerin başarısız, ilgisiz ve benzeri olumsuz sıfatlardan sıyrılmalarına vesile olmakta, hem de kendilerini ve ilgilerini tanımalarına yardımcı olmaktadır. Bu anlamda atölyeler özellikle dezavantajlı gruplardaki öğrenciler için kendilerini ifade edebilmelerinin önünü açmakta ve dolayısıyla kendilerine güven duymalarına neden olmaktadır. Bu türden kazanımlarla söz konusu çocuk ve gençlerin aynı zamanda okullarına ve geleceklerine umutla bakmaları da sağlanmış olacaktır. Bunun yanı sıra okul kopuşlarının özellikle ergenlik dönemine denk geldiği elde edilen bulgularca da desteklenmiştir. Bu anlamda ergenlik dönemindeki öğrenciler için atölye kullanımlarının daha dikkatli ve özenli planlanması gerekliliği doğmaktadır. Özellikle okullara kurulacak atölyelerin söz konusu öğrencilerin ilgi

ve istekleri göz önünde bulundurularak tercih edilmesi önem kazanmaktadır. Burada atölye tercihi yapılırken okulla bağları oldukça zayıf olan bu öğrencileri atölyeler aracılığıyla okula kazandırmak ve bu atölyeler sayesinde okula olan ilgilerini ve sevgilerini arttırmaya yönelik bir yaklaşım içerisinde olunması gerekmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere bu çocukların içinde buldukları olumsuz yaşam koşulları değişmediği sürece okulla olan bağlarının kuvvetlenmesi ve/veya derslerde daha başarılı hale gelmeleri noktasında atölyelerin katkıları sınırlı kalacaktır.

Tasarım Beceri Atölyelerinde görev alan öğretmenlerin atölyelerde yapılacak çalışmalarda donanımlarının arttırılması önemli konulardan bir diğeridir. Bu nedenle öğrencilerin atölyelerden en üst düzeyde istifade edebilmeleri için öğretmenlerin konuyla ilgili düzenli olarak eğitimlerden geçirilmesi; öğretmenlere ilgili uzmanlar tarafından eğitici eğitimlerinin verilmesi önemlidir. Bazı atölyelerde usta öğreticiler devreye girmekte ve bu öğreticiler Halk Eğitim Merkezinden gelmektedir. Bu durumda ise Halk Eğitim Merkezinden atölyelere uygun usta öğreticilerin bulunması, görevlendirilen öğreticilerin atölyelerde uygulanacak etkinliklerde hazır bulunuşlukları ve programları uygulama noktasında düzenlerinin takip edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla atölyelerde görevli öğretmenlerin okul içerisinde olması kolaylaştırıcı bir unsur olacağından mümkün olduğunca atölyelerin sürdürülmesi okulda görevli öğretmenler aracılığıyla sağlanmalıdır. Bu noktada ilkokullarda branş öğretmenlerinin önemi gündeme gelmektedir. Atölyelerde kullanılacak malzemelerin tedariki noktasında da güçlükler yaşanmaktadır. Özellikle dezavantajlı ailelerin çocuklarının devam ettiği bu gibi okullarda aileler atölyelerde kullanılması gereken alet-edevat ve malzeme için para yardımında bulunamamaktadır. Bu sebeple okullar kendi bütçelerini kullanmak zorunda kalmakta, ancak bu türden okulların bütçelerinin yetersiz olması da gereken malzemelerin sağlanamaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ekonomik imkânsızlıklar içerisinde olan okullar için atölyelerde kullanılmak üzere ek bütçe ayrılması çözüm yollarından birisi olarak durmaktadır.

Çalışma kapsamında adrese dayalı sisteme göre okullara devam eden öğrencilerin türdeş yapıda öğrenci profiline sahip olmasının özellikle Roman öğrenciler gibi dezavantajlı çocuklar için olumsuz sonuçlarının olduğu görülmektedir. Okul ortamında mahallede ve ailede edinilen kültürün derin izleri görülmektedir. Okul ortamı söz konusu öğrencilerde bir değişime neden olmamakta hatta aksine okulun genel ortamı öğrenciler tarafından aşına oldukları bir biçime göre değiştirilip dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Roman öğrencilerin karma yapıdaki okullarda eğitim alması bahsi geçen sorunların ortadan kalmasına neden olurken aynı zamanda öğrenci

olarak da başarı, okula uyum ve devam konularında genele uyma eğilimi olacaktır. Sonuç olarak dezavantajlı çocuklar için önerilen eğitim programlarının içeriği Tasarım Beceri Atölyeleri Roman öğrencilerin okul ve eğitim süreçlerine olan ilgilerinin ve dolayısıyla okul başarı oranlarının artmasına yardımcı olacak potansiyele sahip bir eğitim aracı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu atölyelerin çocukların çalışmak zorunda kalmaları ya da ailede yaşanan boşanma, şiddet gibi kontrol edilemez olumsuz olaylarla karşılaşmaları sonucunda okulu bırakmalarının önüne geçmesini beklemek mümkün değildir.

Kaynakça

- Akıllı, C., Yıldız, M., Ateş, A. & Ateş, N. (2020). Tasarım Beceri Atölyelerinin işlevselliği ile ilgili yönetici görüşleri. O. Zahal (Ed.), *Eğitim Bilimlerinde Teori ve Araştırmalar* içinde (s. 29-46). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Aksoy, A. & Özkan, H. (2015). Çocukların bilişsel tempoları ile sosyal problem çözme becerilerinin bazı demografik özellikler açısından incelenmesi (Kırklareli il merkezi örnekleme). *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 401- 417.
- Arastaman, G. Öztürk Fidan, İ. & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: kuramsal bir inceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Balkız, Ö. I. & Göktepe, T. (2014). Romanlar ve sosyo-ekonomik yaşam koşulları: Aydın ili örneğinde bir alan araştırması. *Sosyoloji Dergisi*, (30), 1-39.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (2019). *Vârisler Öğrenciler ve Kültür* (3. baskı). (L. Ünsaldı, & A. Sümer, Çev.) Ankara: Heratik Yayınlar. (Orijinal çalışma basım tarihi 1964).
- Çakmak, N. & Türkcan, B. (2019). Değişmeyen algılar, değişmeyen sorunlar: öğrenci-öğretmen-veli bağlamında ilkokul görsel sanatlar dersi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 768-791.
- Diktaş, A., Deniz, A. Ç., & Balcıoğlu, M. (2016). Uşak'ta yaşayan Romanların eğitim sistemi içerisinde yaşadıkları problemler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 1121.
- Duncan, G. J. & Magnuson, K. A. (2005). Can family socioeconomic resources account for racial and ethnic test score gaps? *The Future of Children*, 15(1), 35-54.
- Genç, Y. (2015). Roman çocuklarının eğitim sürecine entegrasyonun önemi. *Uluslararası Roman sorunları çalıştay bildirisi kitabı* içinde (s. 15-21). Kocaeli.
- Genç, Y. & Ustabaşı Gündüz, D. (2015). Roman çocuklarının topluma entegre olmalarında eğitimin katkısı. *Uluslararası Roman sorunları çalıştay bildirisi kitabı* içinde (s. 44-49). Kocaeli.
- Genç, Y., Taylan, H. H. & Barış, İ. (2015). Roman çocuklarının eğitim süreci ve akademik başarılarında sosyal dışlanma algısının rolü. *International Journal of Social Science* (33), 79-97.
- Gezgin, E. (2016). *Damgalanan mekânda yaşam*. Ankara: Phonix Yayınları.

- Güleş, E. & Kılınç, H. H. (2020). Sınıf öğretmenlerinin Tasarım Beceri Atölyelerine ilişkin görüşleri. *Turkish Studien-Educational Sciences*, 15(6), 4227-4245.
- Gülhan, F. (2021). Okul Paydaşlarının Tasarım Beceri Atölyelerine yönelik beklentilerine dayalı görüşlerinin değerlendirilmesi. *IJHE*, 7(15), 235 – 260.
- Gündoğan, A. & Can, B. (2020). Sınıf öğretmenlerinin Tasarım Beceri Atölyeleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 15(2), 851-876.
- Kahraman, A. B. & Arıkan, G. (2011). Öğretim üyelerinin toplumsal köken bağlamında tüketim alışkanlıkları ile yaşam tarzları arasındaki ilişki. *Sosyoloji Konferansları*, (44), 133-156.
- Koyun, A. & Çiçekoğlu, P. (2011). Araştırma karanlıkta kaybolan umutlar. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(1), 59-65.
- Kumcağız, H., Özcan, Ö. & Şahin, C. (2018). Roman çocukların okul devamsızlığına ilişkin öğrenci, öğretmen, veli görüşleri ve çözüm önerileri. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 54-85.
- Mercan Uzun, E. & Bütün, E. (2015). Roman çocukların okula devamsızlık nedenleri ve bu durumun çocuklar üzerindeki etkileri. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(1), 315-328.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: an expanded sourcebook*. California: SAGE Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). MEB 2023 Eğitim Vizyonu. https://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- Mirowsky, J. & Ross, C. E. (2005). Education, learned effectiveness and health. *London Review of Education*, 3(3), 205-220.
- Mirowsky, J. & Ross, C. E. (2015). Education, health, and the default American lifestyle. *Journal of Health and Social Behavior*, 56(3), 297-306.
- Öksüz, Y., Demir, E. G. & Öztürk, M. B. (2018). Roman çocukların okul doyumunu düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Samsun ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 256-268.
- Özateşler, G. (2016). *Çingene: Türkiye’de yaftalama ve dışlayıcı şiddetin toplumsal dinamiği*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Özbaş, M. (2018). Dezavantajlı sosyolojik tabakalarda zorunlu eğitim sürecini etkileyen değişkenler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(4), 1143-1154.

Öztürk, Z. (2019). Tasarım ve Beceri Atölyelerine yönelik uygulamalar-Almanya örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(227), 141-158.

Seban, D. & Perdeci, B. (2016). Alt sosyoekonomik düzey bir ailede yetişen çocukların akademik başarıları ile yılmazlıkları arasındaki ilişki: bir vaka incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 106-126.

Tor, H. (2017). Roman çocukların okul başarısızlığına ilişkin öğretmen görüşleri, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 91-98.